

УДК (784+792.7)(091)

*Сморчкова М.В. – магістрант кафедри
музичного мистецтва РДГУ*

ГЕНЕЗА ТА ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ВОКАЛЬНО-ЕСТРАДНОГО ВИКОНАВСТВА

Естрадна пісня є одним із найпопулярніших видів професійного виконавства. Без неї важко усвідомити значущість багатьох сценічних жанрів – від театральної вистави до естрадного ревію. Розуміння цього феномена передбачає осмислення особливостей його розвитку в системі духовної культури з огляду на зміни культурно-історичного контексту, трансформацію естетичних запитів та проблем мистецького життя.

Культурологічна ситуація сьогодення з її прискореним темпом перемін, спонукає по-новому поглянути на естрадно-пісенне мистецтво з точки зору розвитку його художніх тенденцій, творчого потенціалу та відповідності потреб аудиторії.

Водночас стан вивчення становлення української естради й загальнення теоретико-методологічних аспектів цієї проблеми ще не можна назвати задовільним.

Характеристиці окремих етапів становлення вокально-естрадного виконавства присвячено наукові праці А.Жебровської, І.Лепши, О.Сапожнік, В.Чепеленка та ін.; особливості функціонування естрадної пісні розкривають Д.Бабич, М.Вишневецька, М.Поплавський, Н.Попович, В.Токарев та ін. Разом із тим, виникає потреба у поглибленому культурологічному аналізі мистецтва музичної естради, виробленні принципів нового бачення історії вітчизняного вокально-естрадного мистецтва в контексті системного вивчення тенденції розвитку української естрадної пісні та її ролі у розвитку музичної культури України [7].

Наприкінці ХІХ ст. естрадне мистецтво професійного рівня почало розвиватися у творчості артистів мюзик-холів, вар'єте, кабаре тощо. Тодішня популярна музика поєднувала всі відомі жанри – від віденської оперети до джазу. Через те, що сценічні образи призначалися для показу широкій публіці, вони не вирізнялися психологічною складністю, але, подібно до образів комедії дель арте, мали чітко виражений характер. У зв'язку з цим естрадне мистецтво почали називати «легким жанром», тобто його функцією було створення атмосфери психологічного відпочинку широких мас глядачів та слухачів. Відповідно, почав застосовуватися вираз «легка музика». Найпоширенішим її жанром вважають естрадну пісню. Популярними видами мистецької творчості, які започаткували сучасну естраду, стали віденська оперета, джаз, фольклор народів світу. Щодо популярної музики, то у сучасній культурології це поняття включає різні стилі й жанри музичного мистецтва і пов'язане з розвиненою системою надання музично-розважальних послуг [3; 200].

Основні історичні типи української естрадної пісні – «фольклорний», «шлягерний», а також динаміка зростання їх суспільної ролі досліджуються у різних наукових працях засобами історико-типологічного аналізу [2]. У вивченні тенденцій розвитку пісенної естради надається істотна перевага українській музичній культурі.

Щодо головних, ключових ознак популярної музики, що вирізняють її серед інших видів розважального мистецтва, то в працях зарубіжних дослідників це поняття розкривається через серію визначень [3; 200]. Так, більшість учених сходяться на тому, що загалом цей феномен властивий для індустріального та постіндустріального суспільства. Відповідно, така музика створюється та масово поширюється на засадах комерційного попиту.

Друга відмінна риса цього феномену полягає в тому, що популярна музика завжди є персоніфікованою. При створенні популярної музики автор є вільним у виборі композиторської техніки [1].

Термін «популярна музика» не можна ототожнювати з поняттями «народна музика».

Найголовнішою ознакою сучасної популярної музики потрібно назвати тенденцію до шлягеризації. Така технологія створення пісень передбачає посилення тих позицій слухацької психології сприйняття, за якої певне поєднання відомих ритмо-інтонаційних мотивів забезпечує пісенному твору досить високий ступінь сприйняття і забезпечує ширший ринок збуту. Основними чинниками шлягермейкерської технології є проста музична тема; зрозумілий текст; чіткий, оригінальний танцювальний або баладний ритм; контрастна форма поєднання куплета і приспіву [3; 200].

Становлення вітчизняного естрадного мистецтва відбувалося у руслі стрімкої професіоналізації кадрів традиційних жанрів та запозичення деяких видів західного масового мистецтва [2]. Правомірно констатувати посилення тенденцій жанрової диференціації репертуару, стимулювання синтезу різноманітних видів мистецтва у зв'язку з суспільними потребами специфічної музично-виконавської діяльності.

Історія розвитку української естради в СРСР невід'ємна також від політичних змін. Так, у роки хрущовської «відлиги» українська естрадна пісня стала складовою програм Всесоюзного радіо та Центрального телебачення. Цьому сприяла поява популярних пісень П.Майбороди, І.Шамо, О.Білаша, С.Сабадаша, А.Горчинського, І.Поклада на вірші А.Малишка, В.Сосюри, Б.Олійника та ін. [1].

На початку 60-х років минулого століття, на тлі посилення інтересу до розважальної пісні й танцювальної музики, самодіяльної композиторської та виконавської творчості, легалізувався міський пісенний фольклор, поезія якого представлена передусім творчістю В.Висоцького та О.Галича [4; 45].

У жанрі самодіяльної авторської пісні яскраво втілилися актуальні суспільно-мистецькі проблеми того часу. Звичайно, інтимна лірика становила важливу складову в сюжетиці авторської пісні, однак найбільша роль відводилася репрезентації соціально-психологічної атмосфери у державі. В умовах авторитарного ладу нецензурований пісенний рух виступав репрезентантом процесу кардинальних культурних змін, предтечею феномена контркультури [2]. Авторська пісня еволюціонувала до рівня міського романсу, створивши альтернативу естрадній пісні, особливо популярній у молодіжному середовищі. Локальні особливості були визначальними при характеристиці пісенного репертуару. Останній є результатом взаємодії двох протилежних за напрямками процесів: оновлення пісенного фонду та консервації пласту традиційно-популярних пісень. Адже пісня, як соціокультурний феномен, має здатність до оновлення й взаємодії різних її структурних жанрів. Завдяки цьому утворюються пісенний фонд народу та його пісенний репертуар [7]. Саме в 50-60-ті роки жанр естрадної пісні істотно збагатився у стилістичному плані, передусім, завдяки активному використанню композиторських обробок народних пісень, а також поширенню типових ладових, ритмічних, мелодичних народнопісенних інтонацій у творах не тільки легкого, а й академічного жанру.

Оновлення естрадної пісні було органічно пов'язане передусім із змінами у сферах її побутування. Специфічними для масового пісенного жанру є його духовно-практичне спрямування й реалізація прикладних функцій (розважальної, обрядової та декоративної) [9]. У тогочасному радянському пісенному мистецтві спостерігаємо звернення до сфери почуттєво-особистого, індивідуального в багатомільйонній аудиторії радіослухачів. Це вимагало професіоналізму й належної міри щирості композитора та виконавця.

Добою формування феномена української естрадної пісні як жанру, в якому відобразилися найхарактерніші риси національних музичних традицій, стали повоєнні роки. Так, у середині 50-х років набули популярності пісенні твори українських композиторів П. та Г.Майбороди, Я.Цегляра, І.Шамо, А.Кос-Анатольського, С.Сабадаша, В.Михайлюка. Їхні пісні позначені високою мелодійністю, простотою побудови, але, одночасно, глибоким ліризмом, що сприяло еволюціонуванню до рівня народності. Цей пласт духовної культури народу у професійному контексті характеризується ліричним змістом, простою побудовою, легким запам'ятовуванням, що є головною ознакою народної пісні [8].

Гене́за становлення української естрадної пісні 50-60-х років відображалася у використанні засад народнопісенних традицій. Створення високохудожнього репертуару для творчих колективів та окремих виконавців стало справою життя В.Івасюка, С.Сабадаша, А.Пашкевича та ін. Народного визнання набули вокально-інструментальні ансамблі «Смерічка» й «Червона рута», «Кобза», «Мрія», «Водограй», «Світязь» та ін. Основою їхньої творчості було опрацювання принципів сучасного формотворення і джазової імпровізації. Тому провідною рисою музичного життя того часу стало широке запозичення західних стилів та ритмів і пристосування їх до національної музичної стилістики [4; 45]. Водночас, упродовж 60-80-х років, в естрадній пісні України яскраво простежувалася саме народнопісенна інтонація, що стало свідченням збереження її національної своєрідності. На жаль, українська пісенна естрада не уникла й типових недоліків цього жанрового напрямку – надмірної сентиментальності й мелодраматизму, штучності механізованого метроритму, тиражування влучно знайденого прийому. Проте, їй притаманні індивідуальність образного змісту, емоційна наповненість, шляхетність та стриманість почуттів.

В українській естрадній пісні 60-70-х років ХХ ст. паралельно з «акліматизацією» багатьох стилів і форм світової естради розвивалися ліричні традиції, зокрема аматорського й домашнього музикування. Наприклад, риси старовинного українського романсу та солоспіву, споріднені з фольклорними джерелами, зберігають свою значущість і в новітній час [4; 40]. Підтвердженням вищесказаного є зразки популярних пісень тих років, написані А.Кос-Анатольським, П.Майбородою, І.Шамо, О.Білашем, І.Покладом, С.Сабадашем, В.Михайлюком та ін. Вони характеризуються новаторськими підходами до традиційних засобів пісенної виразності. Роль української ліричної пісні в розвитку національної пісенної естради є надзвичайно важливою. Саме завдяки їм вона не тільки стала надзвичайно популярною в Україні, а й набула міжнародного визнання [3; 200].

Український естрадно-пісенний діапазон 70-80-х років поступово розширився – від обробок народних пісень до сучасних шлягерів. На відміну від попереднього періоду, характерного домінуванням гуртової творчості, українська естрадна пісня індивідуалізувалася, збагатившись новими іменами та композиторськими набутками [6; 11].

Важливим чинником розвитку української радянської естрадної пісні цього періоду був вплив джазу. Джазове мистецтво поступово «легалізувалося», а завдяки проведенню щорічних всесоюзних джазових фестивалів набуло великої популярності. Утворювалися численні аматорські професійні ансамблі та оркестри, зорієнтовані на примноження традицій українського музичного фольклору, зокрема, джаз-оркестри «Дніпро», «Зелений вогник», оркестр Київського державного цирку, ансамблі «Свірчкове число», «Тріо Найдичів», «Арніка» та ін.

Серед визначних суб'єктивних чинників розвитку української пісні початку 70-х років слід вважати творчість В.Івасюка. Створені ним у другій половині 60-х – початку 70-х років численні пісні, зокрема, «Червона рута» і «Водограй», донині залишаються класикою вітчизняної естрадної музики. Крім того, професійна естрада збагатилася іменами обдарованих, самодіяльних до того виконавців – Н.Яремчука, В.Зінкевича, С.Ротару, М.Гнатюка, вокального тріо Мареничів, вокального ансамблю «Мрія», дуету «Два кольори» та ін.

Вагомі зміни на ниві українського естрадного піснярства 70-80-х років минулого століття спричинено прагненням до театралізації, посиленням видовищного елементу в естрадному виконавстві, орієнтацією на світовий шоу-бізнес [6; 11]. На професійну сцену виходили кращі представники самодіяльності, зокрема виконавці з фольклорних колективів. Саме таким шляхом прийшли у професійну естраду відомі нині співаки Н.Яремчук, В.Зінкевич, О.Білозір, І.Бобул, Л.Сандулеса, А.Кудлай, В.Білоножко, П.Зібров.

Іншою тенденцією доби слід вважати закономірний «відплив талантів» до столиці СРСР: кращі виконавські сили з усіх республік, не тільки України, традиційно концентрувалися у Москві. Саме у цей період вихідці з України В.Леонтьєв, І.Крутой,

В.Меладзе, Т.Овсієнко, Н.Корольова, кабаре-дует «Академія» та ін. набули всесоюзної популярності.

Репрезентованість естрадної пісні творчістю Л.Дичко, О.Зуєва, І.Ільїна, І.Карабиця, О.Красотова, М.Скорика та ін. композиторів з фаховою консерваторською освітою свідчила про поповнення плеяди вітчизняних композиторів висококваліфікованими кадрами. Написані ними твори позначені майстерним синтезом фольклорних елементів з інтонаційними зворотами й ладово-метроритмічними засадами музичного розвитку, виробленими у сучасному музичному мистецтві. Таким чином, українська естрада перебувала у стані успішного розвитку та подальших перспектив.

Періодом становлення українського музичного шоу-бізнесу правомірно вважати 1994-1997 роки. За час після проголошення державної незалежності України, формування нової ціннісної орієнтації відбувалося у поєднанні із зростим інтересом до феномена поп-культури. У 90-х роках деякі вітчизняні бізнесмени й зарубіжні фірми-нерезиденти почали усвідомлювати привабливість перспективи інвестування національної естради. Вагомою у зв'язку з цим стала діяльність продюсерів – осіб, які забезпечують професійні умови для розвитку іміджу та успішної діяльності виконавця або гурту [5; 106].

Фундаменталізація підвалин інфраструктури вокально-естрадного виконавства відбувається у форматі активізації мистецьких агенцій, продюсерських центрів, численних фірм звукозапису та виробництва відеокліпів, структур технічного забезпечення концертів тощо. Вокально-естрадне виконавство того часу яскраво демонструється у національних хіт-парадах, «хіт-фабриках», телефестивалях, концертах різних телекомпаній. Відомими виконавцями у період становлення національного вокально-естрадного мистецтва радянської генерації є такі як, Софія Ротару, Микола Гнатюк, Таїсія Повалій, Лілія Сандулеса, Оксана Білозір і молода генерація співаків: Руслана Лижичко, Марія Одолська, Ірина Сказіна, гурт «ВВ».

Вокально-естрадне виконавство – явище динамічне. Незважаючи на відносно невеликий історичний шлях розвитку, воно сформувалось у світовому просторі музичної творчості як унікальне художнє явище, що відрізняється стилістикою, естетикою, поетикою. Для подальшого розвитку та вдосконалення вокально-естрадне виконавство потребує постійного вивчення і дослідження.

Список використаної літератури

1. *Кузнецов Е.М.* Из прошлого эстрады / Е.М. Кузнецов. – М.: Искусство, 1958. – 117 с.
2. *Матвійчук А.* Історична еволюція поезики української пісні (кінець ХІХ – початок ХХ ст.): автореф. дис... канд. іст. наук: спец. 17.00.01 – «Теорія та історія культури» / А.Матвійчук; КНУКіМ. – К., 2006. – 19 с.
3. *Мозговий М.П.* Тенденції становлення українського естрадного мистецтва // 36. наук. праць: Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка. – Вип. 4. – Луганськ, 2005. – С. 197-203.
4. *Мозговий М.П.* Українська естрадна пісня 60-80-х років ХХ століття // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: Наук. зап. Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. – Вип. 10. – Рівне: РДГУ, 2005. – С. 45-49.
5. *Самая Т.В.* Соціальна проблематика у діяльності продюсера музичної естради / Т.В. Самая // Діяльність продюсера в культурному просторі України ХХІ століття: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – К., 2010. – С. 103-107.
6. *Сапожнік О.В.* Популярна естрадна музика в Україні: історичний екскурс / О.Сапожнік // Мистецтво та освіта. – 2003. – № 4. – С. 11-13.
7. *Сапожнік О.В.* Сучасна популярна естрадна музика / О.В. Сапожнік. – К.: Держ. академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2000. – 64 с.
8. <http://mercury.com.ua>.
9. <http://www.umka.com.ua>.

Резюме

Аналізуються особливості розвитку української естрадної пісні, тенденції становлення і розвитку українського вокально-естрадного виконавства.

Ключові слова: виконавство, естрада, пісня, тенденції, стилістичний розвиток, естрадний колектив, аматорська пісня, популярна музика, шоу-бізнес.

Summary

Smorchkova M. Genesis and stages of becoming of vocally-vaudeville performance

This article analyzes the peculiarities of Ukrainian pop songs, highlighted trends formation and development of the Ukrainian pop vocal performance. Reveals the historical and theoretical aspects of Ukrainian pop-music from the standpoint of artistic traditions and innovations, scientific terminology outlined box on the definition of the definition «modern pop-music».

Key words: pop, performance, song, trends, stylistic development, pop group, amateur song, popular music, show business.

Надійшла до редакції 21.10.2012 р.